

1. Венедиктова В.И., Ділова репутація: особистість, культура, етика, імідж ділової людини. - М., 1996.; 2. Іржі Т. Мистецтво говорити. – К., 1999; 3. Максименко С. Д. Загальна психологія: Навчальний посібник. – К., 2004. – 272 с.; 4. Шевчук С. В. Українське ділове мовлення: Підручник. – К., 2003. – С. 5 – 41; 5. Хаджирадева С. К. Підготовка державних службовців до професійно-мовленнєвої комунікації: концептуальні засади й стратегія модернізації технологій: Автореф. дис... докт. наук з держ. упр.: 25.00.03. – К., 2006. – 37 с.

Возняк Я.О.*

Домашнє насильство в Україні: кого захищає суспільство?

Незважаючи на те, що рукоприкладство в сім'ї багатьма розцінюється як середньовічна дикість, в наш час чоловіки все ще самоутверджуються в такий брутальний спосіб. Мабуть немає жодної країни, де б не існувало проблеми домашнього насильства, але, важко відшукати ще країну, де приказка “Б'є, отже любить” стала би народною [2, с.10]. Так про проблему домашнього насильства над жінкою писала періодика шість років тому і, як бачимо, з того часу, на жаль, мало що змінилося. Ймовірно, що даються взнаки пережитки патріархальної свідомості, та й український фольклор все ще зберігає варварські приказки: “Жінка не бита – що хата не метена”, “Боїться – значить поважає” тощо.

По всьому світі домашнє кривдження калічить долі сімей, адже 50% усіх бездомних жінок та дітей – це ті, хто намагається врятуватися від пекла в сім'ї [3, с.7]. Мабуть тому у США дослідники дійшли висновку, що “дім – найнебезпечніше місце для жінок, де вони найчастіше стикаються з наругою і знущанням” [3, с.7]. Виходить, що ставши дружиною жінка стає менш захищеною, а не навпаки.

Факт залишається фактом: чоловіки б'ють своїх дружин, вимагаючи покірності. Та тепер найстрашніше не в самому насильстві, а в тому, що люди не сприймають це як щось, що виходить за рамки. Мовляв, – «так повинно бути», «щоб знала, хто в домі господар», – адже нас змалку вчили, що «чоловік – голова сім'ї» і його рішення приймаються одноосібно та без обговорення. Тому переважно жертви мовчать. Ймовірно, таке можна пояснити страхом, що не повірять чи звинуватять, боязню ганьби для сім'ї або небажанням пережити жах та приниження знову і знову – кожного разу, коли доведеться про це розповідати.

Слід зауважити, що насильство може торкнутися будь-якої сім'ї: ні статки, ні освіта, ні національність не можуть стати гарантом. Соціологічне опитування, проведене 2005 року кандидатом філософських наук Володимиром Федориком серед дільничних інспекторів Бердянська дало цікаві результати. Відсоток насильства високий в сім'ях з малими доходами (101-200 гривень на людину), знижується в середньозабезпечених сім'ях (301-400 гривень на особу), а потім знову зростає [1]. Справа в тому, що сварки в малозабезпечених родинах найчастіше трапляються на ґрунті зловживання алкоголем та неблагополучної атмосфери, а у родинах середнього статку – через недовіру, ревності, зради. Жінки з родин з високими доходами взагалі не звертаються до правоохоронних органів, побоюючись непотрібного розголосу. А це аж ніяк не означає, що в згаданій категорії родин немає таких проблем.

Згідно з даними криміналістів, близько 30% вбивств стається на сімейно-побутовому ґрунті, щороку в Україні 2 мільйони дітей віком до 14 років разом з мамами потерпають від систематичного побиття. Для 10% дітей результатом стає смерть, а для 2% – самогубство [2, с.11], оскільки сімейні скандали надто впливають на дитячу психіку, породжуючи неврози та психічні хвороби: чоловік б'є дружину, а в дитячій душі виникає конфронтація, адже вона любить батька і водночас хоче захистити матір. Дитині не до снаги зрозуміти, що саме в сім'ї не так, і часто вину за все маленька людина приписує собі [4, с.43].

Також ми маємо проблему збору та об'єктивного оцінювання даних. Адже українці звикли «не виносити сміття за поріг», тому про масштаби домашнього насильства ми можемо лише здогадуватись (члени неурядових організацій та співробітники міліції, яких опитувала Міжнародна Амністія в вересні 2006 року, вважають, що від 50 до 70 % українок є жертвами насильства в сім'ї), оскільки навіть ті, хто подавав заяви в правоохоронні органи, нерідко

* Возняк Я.О. - студентка спеціальності соціальна робота, кафедра соціології та соціальної роботи.

забирали їх назад під тиском чоловіка, родичів, сусідів, навіть самих дільничних. На противагу Україні, у Польщі, потерпілий вже не може забрати подану заяву [4, с.44].

В нас взагалі можна поставити конкретне і пряме, але не дуже приємне запитання: на чиєму боці закон? На відміну від України, в ЄС, Канаді та США із помешкання вилучають саме кривдника, а не жертву, а в нас мало того, що жінка має психологічну травму, вона ще й повинна забезпечити собі (нерідко з дітьми) житло. Наше законодавство є поки що доволі недосконалим в цьому плані. Наприклад, якщо жінка пише заяву в міліцію, чоловік максимум сплатить штраф, причому із сімейного бюджету. Позбавлення волі на 15 діб теж не вихід – із поверненням агресора додому напади почастишають. Україні слід орієнтуватися на Захід, де люди знають, що закон один для всіх й діє він навіть в сімейному колі. Для прикладу, в Швеції чоловік знає: якщо він підніме на дружину руку, з поданням жінкою заяви його банківські рахунки будуть заблокованими [4, с.44]. Наше ж популярне гасло «міліція з народом» можна поставити під сумнів, оскільки на звертання жертв домашнього насильства правоохоронці реагують лише у разі надзвичайно жорстокого побиття.

Отож, як це не прикро, та ми живемо у світі, яким керує насильство. Агресія – вроджений інстинкт, який супроводжує нас, хочемо ми цього чи ні. Адже часто виживає найсильніший. Так чому правила тваринного світу люди переносять у власні сім'ї? Найчастіше, близько 85% випадків, жертвами насильства стають жінки, діти і похилі та старі члени родини – ті, хто напевне не можуть за себе постояти і кого можна безкарно скривдити.

Не новина, що багатьох, кого це, на щастя, не торкнулось, дивує: «Чому жінки терплять такі жахливі умови та не йдуть від тих домашніх тиранів?». На жаль, від потенційного насильства ніхто не застрахований, а причин, щоб приховувати домашнє насильство, придушуючи внутрішній протест, завжди є багато. Можливо, в сім'ях цих жінок теж були такі «традиції», а діти, що живуть в атмосфері жорстокості, формують стереотип поведінки, і коло замикається, передається «соціальна естафета» – «насильство породжує насильство» (хлопці стають агресорами у власній сім'ї, а дівчата підсвідомо виходять за них заміж).

Найчастіше причинами відсутності протистояння є: різні види залежності (матеріальна, психологічна, фізична); почуття сорому та приниженості; страх протистояти суспільній думці, що засуджує жінок, які «руйнують сім'ю», а звідси – почуття меншовартості через нібито неспроможність виконати соціальну роль збереження сім'ї; низька самооцінка, як результат – установка про неспроможність знайти кращого чоловіка; бажання створити образ ідеальної сім'ї та щасливого подружжя перед іншими; самопожертва заради дітей – дається взнаки загальнопоширена думка про те, що в дітей повинен бути батько (який-не-який); хибні уявлення щодо вияву чоловічої сили (на жаль, така жінка не розуміє, що особа, яка має нахабність вивищуватися за рахунок слабших, показує не що інше як свою низькість і невпевненість в собі, а не могутність та міць; деколи жінки вважають, що такий чоловік матиме силу постояти за неї, захистити, коли це буде необхідно, але фактично жінці потрібен захист від самого чоловіка); припущення про випадковість (афект не можна плутати з насильством, яке є продуманим розрахунком, тобто це постійні, обмірковані і заздалегідь вибрані шляхи контролювання партнера, а не хаотичні неконтрольовані вибухові емоції).

Деколи жертви дійсно не знають, куди звернутись по допомогу, а якщо і звертаються, то не завжди отримують її. Люди часто засуджують насильство як таке, але брутальність з боку мужчин виправдовують, мовляв «сама напросилась», «під гарячу руку потрапила». Крім того, якщо на людях чоловік чуйний і лагідний, то близьким важко повірити, що він здатен бити свою дружину. Отож, не маючи до кого звернутись і куди втекти (за даними МВС на кінець 2006 року, в Україні було зареєстровано 15 притулків та 46 кризово-реабілітаційних центрів; для порівняння – в одному лише Римі таких притулків 50 [4, с.43]), чимало жінок не бачать іншого виходу, як далі терпіти. Часами це підштовхує жертву домашнього насильства самотужки розв'язувати свої проблеми, найчастіше шляхом самозахисту або помсти, що може завершитись трагічно. У деяких випадках жінки наважуються на вбивство аби уникнути насильства, прирікаючи дітей на соціальне сирітство.

Також не слід забувати і про існування психологічного кривдження, яке, на відміну від фізичного, практично неможливо зафіксувати. Взагалі українським сім'ям притаманний клубок насильства, коли і чоловіки, і жінки є і кривдниками, і жертвами. Психологи сходяться на думці,

що чоловіки більше схильні до фізичного, а жінки – до психологічного насильства. Справді, жінки чинять непрямі завуальовані дії (певні форми шантажу, маніпуляцій), і можна говорити про їх навішування чоловікам ролі «психологічного імпотента» («ти мене не любиш, не розумієш», «я тебе просила, а ти цього не зробив»). У відповідь чоловіки дають волю образі та агресії, оскільки їхня самооцінка є надто чутливою до критики і набагато легше примусити жінку замовкнути, аніж працювати над собою.

Дана ситуація «посприяла» міфіві, що саме жінка провокує інцидент насильства. Навіть більше, закон України «Про попередження насильства у сім'ї» містить статтю 11, яка визначає «поведінку жертви домашнього насильства, яка провокує насильство» і передбачає висунення офіційного попередження про її неприпустимість. У відповідь на це в 2006 році Міжнародна правозахисна організація "Amnesty International" репрезентувала доповідь по Україні, що називалась «Насильство в сім'ї: звинувачуючи жертву». Представники цієї організації заявили, що стаття «Про віктимну поведінку» суперечить нормам міжнародного права, підписантом якого є Україна [6, с.5], адже термін «віктимність» означає суб'єктивну схильність особи стати жертвою обставин і він аж ніяк не може слугувати виправданням кривдника за напад. Є всі підстави вважати, що це є перекладанням відповідальності з кривдника на жертву. Цілком можливо, що ті, хто створював закон «Про попередження насильства в сім'ї», самі чинять у власних сім'ях насильство, як фізичне, так і психологічне.

Пропозиції щодо подолання та профілактики домашнього насильства:

Щодо роботи на мікрорівні, то робота повинна проводитися не лише із жертвою, а й з кривдником. Соціальний працівник повинен допомогти чоловікові розібратись в собі та навчити не шукати «крайнього», осмислити причини накопичення внутрішньої агресії та проводити тренінги для формування навичок її подолання.

Домашнє насильство – це насамперед гендерна проблема, що бере свій початок в патріархальних установках та стереотипах, прищеплених нам із дитинства. Саме тому значну увагу варто було б приділити питанням виховання молоді в плані того, як будувати сім'ю, якими мають бути стосунки та взаємні обов'язки. Такі повноваження можуть перебрати на себе вищі навчальні заклади і ввести відповідні загальні дисципліни (маскулінність та феміністичність, створення сім'ї), адже, на жаль, в українському суспільстві через ряд соціальних проблем споконвічний інститут сім'ї не зовсім виконує свої первинні обов'язки належного виховання дітей. Молодь слід навчати міжособистісного спілкування та конфліктного менеджменту, здатності до компромісів, вмінь подолання внутрішньої агресії. Хорошим прикладом такої пропозиції може бути Український католицький університет у Львові та його Інститут родини та сімейних відносин.

На державному рівні рекомендовано вилучити із Закону «Про попередження домашнього насильства» статтю 11 «Про віктимну поведінку» та взяти до уваги закордонний досвід боротьби із насильством, його профілактики та захисту прав потерпілих жінок.

Також робота на макрорівні повинна відбуватись у формі ротації відповідної соціальної реклами (пропагування цінностей сім'ї, неприпустимість насильства, інформація про заклади, що допомагають жертвам будь-якої форми кривдження у кожному місті).

1. Погляд поліції на проблему насильства в сім'ї. Газета «Бердянские ведомости» №90 (173), 16.11.2005; 2. Журнал «Лиза» №49, 2.12.2002. - С. 10-11; 3. Громадська програма із запобігання насильству в сім'ї. - Львів, 14-20.04.2000. – 95 с.; 4. Журнал «Корреспондент» №10 (249). - 17.03.2007. - С. 41-44; 5. <http://uk.wikipedia.org/wiki/Агресія>; 6. Звіт Міжнародної Амністії «Насильство в сім'ї: звинувачуючи жертву – Україна (листопад 2006 року)».

Домбровська Н. В.*

До проблеми обдарованих дітей: сучасні реалії

Сучасне суспільство – це суспільство вимог і можливостей, побудоване таким чином, що з кожним днем все більше і більше вимог ставиться перед особистістю як носія інтелектуального,

* Домбровська Н. В. - студентка спеціальності соціальна робота, кафедра соціології та соціальної роботи.